

EIDES

Cartes des de l'Altiplà

Josep M. Fernández
de Henestrosa (PPH)

CARTES DES DE L'ALTIPLÀ
PER A LLEGIR I PREGAR EN TEMPS D'EXERCICIS

Josep M. Fernández de Henestrosa (PPH)
Carles Marcet (ed)

Presentació	3
Cartes proposades per a l'entrada als exercicis	5
Sobre el Principi i Fonament	9
Sobre la relectura de la pròpia vida	12
Sobre la misericòrdia	17
Sobre la crida del rei	20
Sobre les dues banderes i les maneres d'humilitat	23
Sobre la passió	27
Sobre la resurrecció	29

Josep M. Fernández de Henestrosa (PPH). Jesuïta que va viure a Bolívia durant més de 30 anys. De l'any 1972 al 2001 va viure i va treballar amb el poble Aimara, primer a Tiwanaku i després a Q'urpa, entregat en cos i ànima. Q'urpa es va convertir en un centre important d'educació i salut per tota la zona generant també una comunitat àmplia i diversa. Va ser rector de dues parròquies molt extenses i va realitzar una important tasca pastoral amb catequistes i diaques permanents. Va mostrar un gran respecte i admiració per la cultura aimara i les seves manifestacions religioses, ajudant a treure-les de la clandestinitat, promovent i impulsant la teologia aimara. Al 2004 va morir a Barcelona. Pòstumament, vam publicar *Cartes des de l'altiplà interior* (EIDES n. 45).

Edita Cristianisme i Justícia. Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona
Tel. 93 317 23 38, e-mail: info@fespinal.com, www.cristianismeijusticia.net
Imprimeix: Ediciones Rondas S.L. Dipòsit Legal: B 16181-2021
ISBN: 978-84-9730-492-4, ISSN: 2014-6531, ISSN (virtual): 2014-6558
Edició: Santi Torres Rocaginé. Traducció: Núria Garcia Caldés
Maquetació: Pilar Rubio Tugas. Octubre 2021

Protecció de dades: Les dades dels destinataris de la present comunicació han estat extretes dels fitxers històrics de la Base de Dades General d'Administració de la Fundació Lluís Espinal (Cristianisme i Justícia), i es van incorporar amb el previ consentiment dels interessats atorgat, bé directament o bé procedent de relacions jurídiques mantingudes amb la fundació, a l'empara del que disposa l'article 6.2 de la LOPD i l'article 21 de la LSSI. La finalitat de la conservació rau en mantenir informats els nostres subscriptors i interessats i de les activitats que organitza i en les que hi participa. La vostra informació no serà cedida a ningú, però sí que es poden fer servir plataformes externes als sistemes de la fundació per facilitar l'enviament dels correus electrònics. Podeu completar aquesta informació consultant l'avis legal que podeu trobar a la web <https://www.cristianismeijusticia.net/avis-legal>. Respecte de la vostra informació, en qualsevol moment podeu informar-vos, consultar, accedir, rectificar, cancel·lar, limitar el vostre tractament, demanar la portabilitat de les dades, prohibir les decisions individuals automatitzades i oposar-vos, total o parcialment, a que la Fundació Lluís Espinal conservi les dades, escrivint al correu electrònic info@fespinal.com, o si ho preferiu, dirigit un escrit al carrer de Roger de Llúria, n. 13, 1r pis, a Barcelona (08010).

PRESENTACIÓ

L'any 2005, EIDES va publicar un quadern, el número 45, titulat *Cartes des de l'altiplà interior*, de Josep M. Fernández de Henestrosa, més conegut pels amics i companys com PPH. Es tractava d'una selecció de cartes, recopilades i presentades per Marcos Recolons sj, que ell anava escrivint als seus amics, des que, el febrer del 2001, se li va detectar una fibrosi pulmonar que l'obligà a venir a Barcelona per seguir un tractament mèdic. PPH va anar convivint tan bé com va poder amb la seva irreversible malaltia fins que va morir el 31 de maig de 2004.

Però la seva vida com a jesuïta havia transcorregut gairebé tota a la regió de l'altiplà de Bolívia, des del 1972. A partir del 1983 va començar a escriure les que van ser conegudes com a «Cartas a las hermanitas». Es tractava de les Misioneras Cruzadas de la Iglesia, una congregació d'origen bolivià, pionera en el compromís amb el món rural. Aquesta col·lecció de cartes és com una sèrie de converses inspiradores i properes sobre el més concret de les seves vides. A partir del 1985, el que havia començat amb unes modestes cartes va anar creixent fins que es va convertir en un instrument regular de comunicació amb un cercle cada vegada més extens d'amics, dins i fora de Bolívia. PPH les titulà «Cartes des de l'Altiplà». Formen un total de més de 80 cartes. Així comença la primera, del desembre del 1985: «Alguns de vostès m'han demanat que de tant en tant els escrigui "des de l'Altiplà". La veritat és que m'agrada escriure i acostumo a fer-ho amb assiduitat en les meves oracions, de manera que he pensat que escriure-li a Ell o escriure'ls a vostès és gairebé el mateix, ja que al Seu cor ens hi trobem tots».¹

Als seus escrits, PPH mateix agrupa el llarg temps viscut a l'Altiplà en tres etapes –no del tot diferenciades però sí prou clares–: la primera (1976-1983) l'anomena «nazarena», i és fonamentalment contemplativa, de convivència amb el poble aimara i d'impregnació de la seva fe i de la seva cultura; la segona (1984-1994) és més activa, tant en l'organització de projectes de caràcter social com formatius i catequètics; l'última (1995-2000), l'anomena «crisi de Galilea», i està centrada en l'acompanyament d'exercicis i la formació espiritual de persones.

En el marc d'aquesta última etapa, presentem en aquest quadern fragments d'algunes de les seves «Cartes des de l'Altiplà» que ell solia utilitzar quan proposava els Exercicis espirituals en alguns moments del procés, a manera d'orientacions per a l'oració personal.

1. ALBÓ, Xavier (2009). *José Fernández de Henestrosa desde su altiplano exterior e interior*. Bolívia: Ed. Don Bosco, p. 296.

En concret, en aquest quadern el lector trobarà vuit de les nombroses Cartes des de l'Altiplà que PPH va escriure als seus amics. Aquests vuit escrits els feia servir en la seva proposta d'Exercicis espirituals, i els hem conservat en la seva literalitat original, amb petits retocs de redacció, i obviant alguns paràgrafs que al·ludien a concrecions molt específiques, innecessàries per al que pretenem.

Les cartes de PPH realment tenen «sabor d'altiplà». L'Altiplà era «el seu lloc al món», on viure, compartir, resar, pensar, treballar, servir... Configura així «la composició de lloc» des de la qual proposa els Exercicis: els seus racons, els seus paisatges, les seves nits estrellades, la seva gent, la seva pobresa i la seva grandesa... és el lloc de vida des del qual es pot demanar «allò que es busca», «la gràcia que es desitja assolir». PPH convida a desitjar Déu mateix, Amor que davalla fins allò de més baix i ínfim. Demana la sensibilitat per deixar-se trobar per Ell, per trobar-lo entre les persones oblidades i crucificades de la terra, just allà on es fa més present i on desitja ser trobat. I una vegada atrapat per l'Amor que davalla, que és ple i concret en Jesús el Crist, demana desitjar seguir-lo en el seu projecte de vida abundant per a tothom, posant-se al servei de la Vida.

Vida i mort tenen en les seves cartes una presència singular. Per a ell és clar que en el seguiment de Jesús, considerat de debò i amb radicalitat, no és possible viure al marge de la mort –llevat que hom es permeti un seguiment «líquid»–, no és possible ignorar la realitat crucificada del poble en el qual s'ha inserit, assedegat d'aquesta promesa del Pare d'una vida abundant per a tothom. En l'Altiplà hom se sent constantment convidat a «con-morir» amb el poble, crucificat en el Crucificat, la qual cosa és la manera evangèlica de «con-viure» amb Ell. Al seu torn, PPH considera igualment evident, després de tants anys de convivència amb el poble, que, si bé és veritat que la mort ronda les seves vides, també és veritat que moltes vegades –si se sap mirar amb els «ulls de Déu»– la Vida ronda les seves morts. Al poble crucificat, PPH hi troba una Vida i una Esperança que no troba en altres bandes, on la mort s'amaga més i s'afronta menys.

Parafraçant Sant Pau, en vida i en mort som del Senyor de la Vida que ens ha situat en Jesús i en el seu Esperit per ser canals del «seu Amor», especialment entre els més desposseïts de la terra. I d'aquest Amor –pel qual tantes vegades som conduïts a l'escorxador– res ni ningú no ens en podrà separar, ni la tribulació, ni l'espasa, ni el sofriment, perquè és Fidel i s'ha compromès amb nosaltres. Com diria PPH mateix, «perquè és Bo i ens convida a ser bons com Ell».

En definitiva, doncs, les cartes que transcrivim a continuació són una invitació a viure la nostra vida pasqualment, a prosseguir juntament amb els nostres germans la Pasqua, el Pas de Jesús, el Senyor.

Carles Marcet, sj

CARTES PROPOSADES PER A L'ENTRADA ALS EXERCICIS

La primera d'aquestes cartes va dirigida a les postulants i novícies de la congregació de les Misioneras Cruzadas de la Iglesia, una comunitat asentada a l'Altiplà. PPH els ofereix un seguit de consells, a manera d'addicions, que els puguin ajudar a entrar amb serenitat i joia en els Exercicis, atès que moltes d'aquestes dones no hi tenien experiència. La segona, del 1987, recorda com Déu i Pare nostre «ens troba a faltar», ens busca, ens espera, vol entaular relació amb nosaltres. Això és precisament el que «anem buscant» quan ens disposem a iniciar l'experiència dels Exercicis.

La primera experiència (desembre del 1983)

Benvolgudes germanes,

La setmana que ve començaran els seus Exercicis espirituals. Crec que per a la majoria de vostès serà la primera vegada, i se m'ha acudit escriure'ls algunes paraules sobre això que és tan important. Amb aquest retir inicien un camí en el qual cada any repetiran l'experiència de dedicar «un temps» a estar més intensament a l'escolta del

que Déu vol de cadascuna de vostès. Cadascuna de vostès estarà amb Déu d'una manera diferent. Moltes vegades ens sentim no tan sols inútils, sinó pecadors, és a dir, molt lluny del que Déu ens demana que siguem. Però, per damunt d'això, sentim que Déu és a prop i desitgem poder estar més amb Ell. El retir és el millor exercici que tenim a l'abast per posar a prova la nostra generositat i el nostre gran desig que Déu penetri el més profund del nostre ésser, de manera que sigui Ell el que ens guiï en aquest caminar seguint el seu Fill.

En el retir descobriran el que Déu és en les seves vides concretes. La majoria del temps el passaran a la seva cambra o a la capella. Els farà pensar molt que aquest mateix Déu, que els ha sorprès amb la majestuositat de la natura, ara està disponible per escoltar-los i per parlar-los. Se sentiran molt grans i molt importants perquè Déu es tanca amb vostès per xerrar com ho faria un amic. No perdin el temps i aprofitin al màxim les hores de què disposen per escoltar-lo, parlar o senzillament per estar amb Ell.

Vostès, a Machaqa, deuen haver experimentat que en determinats moments hi ha un silenci molt gran. En el retir també ens és necessari el silenci per escoltar el més profund de Déu, el més profund dels homes, el més profund nostre. Ajudin-se a no trencar aquest silenci de què tant parlem. Respectin la manera que Déu té de parlar-nos aquests dies. Si aprenen a escoltar Déu, els serà molt més fàcil aprendre a escoltar els homes. A Machaqa també han anat aprenent a estar soles, com contagiades per l'aparent solitud de l'Altiplà. I és que en aquests llocs que sembla que tothom s'ha oblidat que existeixen, és on un comença a comprendre el que és sentir-se acompanyat, i el que és acompanyar la gent. Per això crec que en el retir els costarà poc retirar-se a la solitud de la cambra i se'ls confirmarà aquesta vivència de sentir Déu tan a prop.

Amb aquests dos marcs del silenci i la solitud, que ja a Machaqa han començat a viure, el retir se'ls convertirà en una bonica experiència en la qual la seva vocació se'ls anirà aclarint. A poc a poc les anirà portant, a través de les

meditacions, a seguir Jesús amb totes les seves facultats. Tota la seva voluntat i tota la seva llibertat, tots els seus desitjos i els seus somnis per al futur seran atrets per aquesta «paraula» silenciosa de Jesús i per aquesta «companyia» solitària de la seva persona. En algunes meditacions se'ls dirà que emprin tota la seva imaginació i tots els seus sentits per contemplar la vida de Jesús. Recorreran amb Jesús camins que bé podrien ser els de l'Altiplà. Maria els deixarà el seu Fill nounat, que bé podrà ser com qualsevol dels *wawas* (infants) que tan diàriament veuen per aquí. Jesús tindrà rostres concrets que els exigiran el millor.

Altres meditacions els ajudaran a comprendre el «sí» de la seva vocació. Començaran a comprendre millor el gran regal que Déu els està oferint i, com sant Ignasi deia, els sorgirà del cor aquesta petició a Déu Pare: que «les posi al costat del seu Fill».

En tot retir sempre hi ha un director que ens ajuda i ens orienta a interpretar què és el que Déu vol de nosaltres. Adrecin-se a ell amb gran llibertat i transparència. Expliquin-li tot el que van sentint i el que van reflexionant. Diguin-li si s'han sentit tristos o alegres, si s'han adormit o si han estat molt atentes, i el que els sembla que Déu els demana i el que els sembla que vostès no volen donar-li. No tinguin por de ser molt transparents...

Ja poc més se m'acudeix recomanar-los per a aquestes «vacances amb el Senyor», només dir-los que sàpi-guen que aquests dies s'espera molt de vostès, i ho esperen tota aquesta gent de l'Altiplà o d'altres zones del país amb qui més endavant hauran de viure i que hauran d'acompanyar. Fins aviat.

Venim a «trobar-nos a faltar» (febrer del 1987)

Sinti munat jilatanaka kullakanaka:
(Molt benivolguts germans i germanes)

Quan algú que ha viscut per un temps a l'Altiplà se'n va i passa a estar absent, s'esdevé una ruptura en qui se'n va i en qui es queda: «ens trobem a faltar». Sobre això vull passar avui una estona amb vostès.

La llengua aimara és una «llengua d'àngels». Té un verb, *tumpasiniña*, que expressa meravellosament aquest sentiment de totalitat que l'Altiplà exerceix sobre els seus habitants. Es pot traduir com «anar a visitar, anar a veure, anar a comprovar ocularment i personalment com està algú o una cosa considerada com a propi, i per tant, molt apreciat, molt estimat, molt benivolgut per un mateix. Un anar a trobar-se a faltar». És un sentiment que no se satisfà d'una vegada, sinó que reiterativament sorgeix en el cor com una cosa ineludible.

La immensitat de l'Altiplà ens fa sentir minúsculs enmig seu, per això, quan de sobte en la nostra vida submergida en aquesta immensitat se'ns acosta un pagès i ens diu «he vingut a trobar-te a faltar» s'experimenta com un «desvelament» de la profunditat de l'Altiplà. Hom es pensava i se sentia petit, desconegut, estranger... i de sobte li fan notar que algú en el seu cor se n'ha apropiat! Aquesta experiència personal és el més semblant que m'he trobat a l'experiència de Déu en les nostres vides i en la nostra història. Déu amb el nou atribut del qual ve a *trobar-se a faltar* cadascun de nosaltres, perquè som algú per a Ell, som

la seva propietat i no pot viure sense nosaltres.

A vegades penso que aquest senzill verb, que tan bé expressa el cor del poble aimara, és com la porta de comprensió del misteri dels pobres, els predilectes de Déu. És com si la seva solitud i el seu silenci –tan desconcertants per a nosaltres– estiguessin ancorats fermament en la secreta esperança que hi ha Algú que repetidament ve a *trobar-se a faltar* amb la seva Presència i la seva Paraula. I que ells també saben com expressar-li l'*anar a trobar-se a faltar* d'Ell. I és aquest saber el que s'expressen entre ells i manifesten amb totes aquelles persones que se'ls acosten. Saviesa dels petits detalls del compartir quotidià que ens obren la porta del «respecte a la vida». Desgraciadament, es poden tenir ulls i no veure, i orelles i no escoltar, passar molts anys al costat d'algú altre i no tenir res ni ningú per *trobar-se a faltar*. És com viure sense Déu, sense germans, sense comunitat, sense rostres concrets...

Anar a trobar-se a faltar no és anar a controlar, a vigilar, a demanar compentes, a jutjar. No es trobarà a faltar per utilitat o buscant seguretats personals; diria que s'hi va perquè sí, perquè s'estima. L'amor que empeny a *anar a trobar-se a faltar* enclou l'ingredient de la capacitat de sorpresa. És una aventura que quan s'inicia va acompanyada d'alegria, d'esperances, d'inquietuds, d'anhels, i que culmina en la trobada amb l'altre d'un mateix... Crec que, en uns llocs d'una manera i en uns altres d'una altra, aquesta manifestació d'amor que és barreja de sentir-se d'algú altre i de sentir els altres en un mateix ens impulsa a trobar a faltar aquell qui ens la va oferir.

El món és com un immens altiplà en què a poc a poc es van trobant molts llocs en els quals hi ha moltes coses i moltes persones amb qui ens agradaria *anar a trobar-nos a faltar*. Curiosament, en cada persona també hi ha un «altiplà interior» que ens ha acollit i regalat. El millor de cadascun de vostès és aquí, en aquest «Altiplà interior».

És el que sosté i fa créixer. Busquin el seu altiplà siguin on siguin. Busquin-lo amb aquests ulls nous allà on, als ulls dels altres, sembli que no hi ha vida, als afores, al desert, als marges, i quedín-s'hi un temps. Un dia vindrà Algú a *trobar-se a faltar* de vostès. Convidín-lo a sopar i es quedarà per sempre al seu cor. Fins una altra.

SOBRE EL PRINCIPI I FONAMENT

Amb aquesta carta, PPH acompanyava la seva presentació del Principi i Fonament [EE 23]. Així, s'hi esforça a destacar com és aquest Déu que ens ha convidat a viure lloant-lo, fent reverència i servint-lo.

Déu és Pare (febrer del 1994)

*Sinti munat jilatanakampi kullakana-
ampi* (Benvolguts germans i germanes):

La nostra relació amb Déu no sempre ha estat «significativa», i això perquè la majoria de vegades en comptes de mostrar-nos el camí de la nostra trobada amb el Pare de Jesús ens ha presentat només imatges o idees sobre Déu, que a poc a poc han anat afeblint la nostra atracció per la Vida i els nostres desitjos incontenibles d'estimar i ser estimats. Amb aquestes falses imatges, la por s'ha anat introduint al nostre cor i els nostres somnis i esperances s'han anat marcint a poc a poc.

Hi ha moments en la vida en què convé que ens posem a reflexionar sobre el nostre Déu, sobre què pot significar que se'ns hagi revelat com el Pare, o que s'hagi mostrat com el Fill d'aquest Pare, a través d'una vida compartida fins a la fi com a Germà, o que se'ns hagi fet present en el més profund del cor com a Esperit.

Que Déu és «el nostre Pare», significa viure profundament que hi ha Algú que ens estima «perquè sí», «sempre», «malgrat la nostra resposta». Ens estima «per Ell mateix», no perquè siguem bons, forts, solidaris, complidors dels seus mandats, generosos, intel·ligents, fidels. Ens estima sempre, sense parèntesis, sense apartar-se un sol moment de nosaltres; quan El recordem i quan

no ho fem; quan ens sentim completament sols i quan ens sentim acompanyats; quan som insolidaris amb el sofriment del poble crucificat i quan som propers; quan les coses ens van bé i quan ens van malament; quan vam ser engendrats i quan la mort, el sofriment o la malaltia ens ronden. Ens estima malgrat i per damunt de la nostra resposta, encara que nosaltres li siguem infidels, encara que les nostres respostes al seu Amor siguin ambigües, mesquines, egoistes, calculades, tèbies, i fins i tot provoquin mort en els germans. Ens estima incondicionalment, respectant la nostra llibertat com el do més preuat que ens ha donat i sense penedir-se d'haver-nos-el donat.

La Vida és el més important, i el que més vol per a totes les persones és que «tinguin vida en abundància». El seu Regne és una «promesa»: el nostre Pare Déu s'ha compromès perquè sigui realitat i «sabem que per a Déu res és impossible». Tot el que existeix i el que hi ha en nosaltres, tot el que de bo puguem fer, té el seu origen en el nostre Pare. Així aprenem a «donar gràcies» i podem «fiar-nos absolutament» d'Ell. Podem caminar amb plena confiança, malgrat les dificultats que se'ns presentin, perquè sabem que el nostre Pare sempre està al nostre costat i ens guia.

A Déu Pare «se li commouen les entranyes» en veure el sofriment de la gent, com a una mare se li commouen les entranyes en veure el seu fill malalt o que sofreix. El seu amor és tan gran que ens ha donat el millor de si, el seu Fill, perquè ens ensenyi com acollir el seu Regne. Té una misteriosa predilecció pels petits d'aquest món, els pobres, perquè és en ells on no es

compleix el seu Pla de Vida abundant. Ens ha donat totes les coses perquè en totes puguem descobrir l'Amor que hi ha posat perquè gaudim de la vida «estimant sempre».

Que Déu és «el nostre Pare» significa, sobretot, que serem de veritat «fills de Déu» en la mesura en què siguem «germans de tothom». Perquè Jesús, el Fill d'aquest Déu Pare, se'ns ha mostrat com el Germà. Llavors el món i la vida queden transformats; llavors la vida és per estimar tothom i tothom mereix un respecte absolut i sense condicions. Llavors la nostra vida consisteix a donar el que hem rebut i, sobretot, a «donar-se als altres», fins a la fi, fins a haver-ho ofert tot i quedar-nos sense res, fins a descobrir que hi ha més alegria a donar que a rebre. La nostra vida no consisteix a saber molt, sinó a donar, a viure estimant. Estem cridats a ser «apassionats per la vida», cridats a defensar-la, a no fer res que hi atempti, i a ser «delicats amb tothom», sentint aquesta estranya predilecció per tots aquells germans que tenen menys vida, els pobres, els malalts, els marginats, perquè en ells veiem un Déu que mor.

Només «coneixem Déu» si estimem els nostres germans, si tot el millor de la nostra vida li ho «donem» a ells, als més petits; si la nostra vida està teixida pel desig que les seves alegries i les seves penes siguin les nostres. Així aprendrem a fer que les nostres llàgrimes siguin sinceres i els nostres riures contagiosos. La nostra vida és perquè els coixos caminin, els cecs s'hi vegin, els presos siguin alliberats i als pobres se'ls anunciïn les Bones Noves que podran menjar pa cada dia, ser atesos amb afecte en les seves malalties,

educar bé els seus fills, treballar amb dignitat, etc.

En tots els homes, el més profund és Déu; el més profund és un mateix Esperit, l'Esperit de Fills i Germans. D'aquesta manera descobrim el que és l'Esperit. Que Déu és el nostre Esperit significa que el més profund de cadascun de nosaltres és Déu. Significa que l'amor amb què donem la vida pels altres és el mateix amor amb què el Pare estima el seu Fill; que l'amor amb què donem un got d'aigua, amb què somriem a un *wawa*, servim el pobre, ens preparem estudiant o treballem amb les nostres mans, és el mateix amor amb què el Pare va ressuscitar Jesús d'entre els morts.

No ens ha de preocupar què és el que hem de dir davant dels poderosos d'aquest món, perquè l'Esperit de Jesús parlarà per nosaltres. Qualsevol cosa bona que desitgem, somiem o demanem, se'ns concedirà, perquè és el mateix Esperit de Jesús el qui desitja, somia o demana en nosaltres. I encara que hi ha molts moments en la vida en què sentim que «ja no podem més» i tot ens trontolla, sí que podem, perquè l'Esperit de Jesús que no el va fer abandonar en la seva missió de lliurament total ens dona la seva força.

Ens hem d'acostumar a viure Déu com a Pare, com a Fill-Jesús, com a

Germà gran i com a Esperit, perquè així tota la nostra vida sigui una obra en favor dels homes i les dones a qui volem servir. En el nostre treball de cada dia, no es tracta només d'anar a donar una mica del nostre esforç, sinó sobretot d'anar a comunicar una manera de viure estimant, en la qual puguem mostrar a la gent que hem estat cridats a viure com a germans i com a fills...

Bé, avui acabo aquí. Espero que aquestes notes senzilles els hagin ajudat a descobrir que hi ha moments en la vida en què el nostre cor sent que necessita comunicar-se amb el Déu Pare i Mare que ens guia o ens acull en el seu si i que és més gran que tot. O senzillament, descobrir que necessitem parlar amb Jesús, l'Amic fidel, en qui es pot confiar plenament i de qui sentim que ens crida pel nostre nom per tal que l'acompanyem en la tasca de construir un món més humà i ple de vida. O fins i tot descobrir que l'Esperit —el més profund nostre— ha fet sorgir de nosaltres la força perquè l'alegria, l'amor, el perdó, la pau, la justícia i la bondat brollin arreu, però sobretot entre els més petits. Si és així, busquin com compartir-ho i sentiran «l'alegria que mai no s'acaba». Una vegada més, gràcies per compartir amb mi «que és molt bo per a tots que Déu sigui el Déu Pare de Jesucrist». Una abraçada.

SOBRE LA RELECTURA DE LA PRÒPIA VIDA

Al costat del Principi i Fonament, PPH proposa també a l'exercitant fer una relectura de la seva vida percebent com aquest Déu Pare l'ha anat acompanyant i guiant. Una nova llum sobre la pròpia història que pot despertar un agraïment infinit i un desig de servir-lo en totes les coses. Aquest exercici, a més, es pot anar convertint en hàbit, més enllà dels dies d'exercicis, en la vida quotidiana de l'exercitant. És el que Ignasi en deia l'examen general [EE 32-43].

L'examen de consciència (octubre del 1994)

*Sinti munat jilatanakampi kullakana-
ampi* (Benvolguts germans i germanes):

Durant els mesos de juny i juliol, he pogut assistir a un taller sobre el caminar amb l'Esperit de Jesús a través de la vida, a partir de l'experiència interior que Ignasi de Loiola va realitzar en ell mateix. A través de la vida en l'Altiplà vull comunicar-los una mica d'aquesta pràctica que Ignasi anomena Examen General.

En l'última carta sobre «el nostre Déu», a partir de la realitat de cada dia, els intentava mostrar com es feia present el Misteri de Déu en les nostres vides, un Misteri alhora gran i alhora assequible. Era una mena de «Credo» viscut en el transcurs de cada dia, sobre la base de descobrir com Déu està molt més a prop del que ens podem imaginar. Avui voldria acompanyar-les en l'aprenentatge diari que ens permet traduir «en una realitat viscuda» el que allà els escrivia, de manera que no tan sols sigui una teoria més de les que anem pensant, sinó que sigui una dis-

posició interior que ens permeti «viure estimant» la quotidianitat, és dir, la realitat concreta que cada dia ens toca viure. En altres paraules, es tracta de dedicar una estona cada dia a aprendre a viure sabent-nos guiats i sorpresos pel Déu que ens acompanya.

Aquesta manera de caminar resulta més fàcil en l'Altiplà, perquè en qualsevol moment ens sentim envoltats d'alguna cosa més gran que nosaltres que ens convida a sentir-nos part de la immensitat del món. Si és d'hora pel matí, en iniciar la jornada, el vast horitzó que se'ns presenta davant dels ulls ens empeny a iniciar el nou dia mirant cap a la immensitat de les pampes, com si ens adonéssim que hi ha molts secrets per descobrir-hi. Si és de nit, en acabar el dia, la mirada cap al cel meravellósment estrellat ens convida al descans com confirmant-nos que el que hem viscut al llarg de la jornada està guardat en aquest infinit món de les estrelles. Així, el dia viscut queda emmarcat i alhora protegit per «algú més gran» que nosaltres.

L'Altiplà ens permet descobrir que en la nostra vida de cada dia no som el centre sobre el qual giren totes les persones i les coses, i alhora descobrir que hem viscut un dia acollits i guiats per Algú per a qui sí que hem estat el centre de la vida. L'Altiplà ens permet viure que l'important no és tant el que hàgim pogut fer, o analitzar si les coses han sortit bé o malament, sinó que hàgim seguit el Senyor en la quotidianitat de la vida, que l'hàgim reconegut mort i ressuscitat «present» en els nombrosos rostres concrets de les persones. L'Altiplà ens convida a canviar la pregunta que moltes vegades ens fem: què he fet Jo avui?, per aquesta altra:

que ha fet avui Déu amb mi? Ens ajuda a descobrir que el Centre ja no soc jo sinó que és Déu. I és que en aquest meravellós marc de l'altiplà, tot ens empeny a «veure» què és el que Avui Déu ha fet amb cadascun de nosaltres a través dels esdeveniments que hem viscut i dels «rostres concrets de Jesús», present en les persones amb qui hem compartit la jornada.

Aquesta contemplació del dia transcorregut –al costat del Déu Bo–, moltes vegades l'hem entès com una mera «reflexió» o «avaluació» del que el dia abans ens havíem proposat realitzar. Com si el dia anterior ens haguéssim fet un guió del que preteníem viure l'endemà i en aquest moment intentéssim reproduir el «vídeo» que hem filmat a través dels nostres propòsits. Però el que ens sol passar és que, a mesura que ho anem «revisant», ens va agafant un cert malestar, per no dir un complex de culpabilitat, pel fet que anem veient que qualsevol semblança amb el que ens havíem traçat és pura coincidència. I resulta bastant normal que a poc a poc anem deixant aquesta pràctica, pel que té de moralista o d'introspecció malaltissa, i perquè se'ns converteix en una cosa impossible de dur a terme.

La invitació que Déu ens fa adquireix un matís diferent. Se'ns convida, en el silenci del cor, que ens disposem a «contemplar» el vídeo que Déu ha filmat de nosaltres al llarg del dia viscut. Ell ens mostra com ha viscut amb nosaltres la nostra jornada i com hi ha estat present a cada instant... És una sessió en la qual Déu ens deixa els seus ulls perquè canviem la nostra manera de veure la vida per tal que vegem els esdeveniments del dia com el que hem

viscut amb Ell. El primer que veiem «amb els ulls de Déu», i que ens omple de sorpresa, és que ens permet comparar la manera com el Senyor actua en nosaltres i la manera com actuem amb els altres.

Aquest mirar la jornada amb els ulls de Déu desperta en nosaltres l'actitud de Donar Gràcies, de Gratitude. Una actitud agraïda que sol estar adormida al nostre cor, perquè sovint la mateixa vida tan plena de dificultats ens ha centrat en nosaltres mateixos i no ens ha deixat espai per pensar més en les altres persones amb qui caminem. Ja gairebé no sabem dir Gràcies, acostumats com ens tenen a pensar que tot té un preu. Així, en deixar-nos portar pel Déu que ens va mostrant la jornada, amb els seus ulls, anem descobrint que la majoria de les vegades només veiem les persones i les coses segons les seves aparences, com quan vam veure per primera vegada l'Altiplà i ens va fer l'efecte de solitud i aridesa. Per això mateix ens convidava a tornar a veure tots els moments «des de Déu» i així recuperar-los amb el valor que els correspon:

- Les persones que han estat al nostre costat i que no hem tingut en compte, normalment les més senzilles (com els pastors dels ramats al costat del camí, i que ens saluden), perquè són les que ens passen a tocar sense fer-se notar. I és en elles que Déu havia estat més present. I és a través d'elles que la vida se'ns ha ofert en la seva autenticitat. Són elles les que ens han anomenat pel nostre nom i ens han convidat a compartir les seves alegries i els seus sofriments. Si hem compartit el que sigui amb elles descobrim

que són les que han tret del nostre cor el millor de nosaltres.

- El dia, tan ple de la feina que fem, sovint se'ns presenta rutinari, amb les mateixes persones de sempre i els mil rostres anònims que se'ns han acostat. Tan plens de reunions que ens semblen que no ens deixen «estar» amb la gent. Tan plens de viatges. I és en aquesta nova contemplació del dia, al costat de Déu, que se'ns presenta de manera diferent el fet de trobar que Ell sempre ha estat al costat nostre portant la iniciativa i obtenint resultats inexplicables per a nosaltres, i per tant només atribuïbles a Ell.
- La nostra mateixa persona, a vegades de tan mal humor i agressiva amb qui tenim més a prop, pensant només en nosaltres mateixos i en els nostres problemes, sense temps de contemplar o escoltar. I així descobrim una nova manera de viure la vida amb un estrany sentit de l'humor i amb una proximitat compartida.
- Els nostres projectes i els nostres camins somiats que, en recórrer-los, se'ns presenten tan diferents al que esperàvem, perquè sentim que no se'ns comprèn o que perdem el temps. Només des de Déu podem veure que algunes llavors, plantades amb amor i disponibilitat, continuen creixent, per bé que encara ens semblen petites i insignificants.
- Els esdeveniments del lloc on vivim o del nostre país, que continuen essent signes del sofriment continuat del poble i que potser perquè tenim altres ocupacions personals no hem apreciat com a signes contraris a la Vida: els acomiadaments

d'obriers, les vagues de fam, l'atur i les vagues, les sequeres i les glaçades que destrueixen les collites, els cada vegada més nombrosos venedors de carrer.

- Els esdeveniments del nostre món, un món que sembla que només sap generar sofriment absurd a través de situacions permanents de marginació, de migracions, de situacions noves de mort amb guerres absurdes, amb els cada vegada més nombrosos països que ja no són res per als poderosos.

És una contemplació des de Déu que ens fa sentir la necessitat d'obrir el nostre cor en aquelles zones en què l'hem rebutjat o no li hem deixat portar la iniciativa. Aquest «vídeo» que Déu ens presenta ens mostra que no hi ha res de més penós que tancar-se en un mateix.

És la petició de perdó que expressem davant del Pare Bo que sap «llançar a l'oblit total» els nostres pecats i ens permet tornar a començar la nostra vida al Seu costat. Una petició de perdó que ens neix del fet de saber que sempre serem perdonats i acollits per Déu, de la mateixa manera com la gent ens perdona i acull a casa seva. El perdó així viscut ens empeny a reconciliar-nos amb la vida viscuda i amb els fets que l'han marcat, perquè sempre hi ha coses o esdeveniments que ens afecten, desconcerten, deceben i fins i tot desanimen. El perdó ens permet reconèixer l'origen ambigu del nostre actuar, i que per tant, moltes vegades, quan pretenem el bé, el que fem és el mal, i això de manera insuperable. Així ens anem acceptant tal com som. I iniciem el camí d'admirar-nos i sorprendre'ns com Déu continua fent

«coses grans en nosaltres» malgrat que siguem «instruments tan maldestres».

Es tracta de convèncer-nos que estem cridats a viure la vida estimant, i que sempre que alguna cosa es trenca entre nosaltres, en la comunitat, la família, la feina, ha de ser arreglada de seguida que sigui possible. El moment del perdó no és el moment d'«acllarir» de qui ha estat la culpa, sinó de restablir l'amor disminuït, alterat o trencat. El perdó ens sorgeix del convenciment que només allò que fem amb amor val la pena.

Aquesta contemplació de la nostra vida amb els ulls de Déu ens permet albirar el que Déu és capaç de fer en la nostra vida malgrat les nostres infidelitats, i també adonar-nos de la gran capacitat que tenim per fer que la Vida no es manifesti en les persones. És el mateix misteri de l'Altiplà, el qual, malgrat un clima tan advers, continua produint collites i continua mostrant-nos la solidaritat i l'acolliment.

De sobte som convidats a canviar, a estar oberts als plans de la Misericòrdia de Déu sobre els homes. A la sorpresa de Déu, que ens desconcerta en manifestar-nos un dia i un altre que només el trobarem allà on el pobre té el seu estatge. El nou dia, la vida per davant, és una gran invitació a preparar-nos per dirigir-nos directament a la trobada amb Déu i saludar-lo en aquelles persones més oblidades, marginades, menyspreades, menys reconegudes, menys tingudes en compte, menys valorades; en els nens, els petits, els ancians, en els alumnes menys avançats, en els atrapats per l'alcohol, en aquelles situacions que sembla que es perd el temps, perquè no apareix l'eficàcia i el rendiment del món i l'única

cosa que es pretén és mostrar la proximitat de l'Amor de Déu, «estimant perquè sí», per damunt de la resposta; en aquells llocs dels marges, la perifèria, el desert i la frontera, on ningú vol anar i ningú va, etc.

En aquesta contemplació, a través de dedicar-hi una estoneta cada dia per mirar la nostra vida com Déu mateix la mira, anem descobrint quina és la forma que té el Senyor d'anar dialogant amb nosaltres en el silenci de les pampes i en el silenci del cor dels nostres germans; anem aprenent a buscar Déu allà on està; anem comprenent que Ell és Més Gran que nosaltres però que s'identifica amb els «més petits» d'aquest món; anem aprenent a viure la vida tal com se'ns presenta, atents a la veu del germà per si ens necessita, perquè és en la mateixa vida on ens arriba la voluntat de Déu; anem convivint amb més humor el pas del temps i el pes del treball; anem compartint afablement amb els altres allò que el Senyor ha dipositat dins nostre i que no és el que nosaltres hem triat; anem aprenent a ser llits d'amor i de

misericòrdia, instruments menys maldestres confiats en les mans del Senyor que ens guia; anem essent més assidus a preguntar-li: Senyor, on em vols portar?, què faràs de la meua vida?

Així es va creant en nosaltres una Actitud davant la vida que es nota en la manera de sorprendre'ns per com Déu fa les coses; en la manera de compartir la vida sense cansar-nos de ser bons; de tractar els altres amb respecte reafirmant-los en el millor d'ells mateixos; de ser agraït i atents amb tothom; de saber escoltar i contemplar Déu i els germans; de viure la vida en contínua acció de gràcies; en fi, en la manera de viure amb l'alegria instal·lada al nostre cor, contagiant esperances en els altres, perquè estem marcats per la petjada que la Misericòrdia de Déu ens ha deixat als cors.

Acabo. Continuïn buscant el seu altiplà, el lloc propici en el qual el Déu fidel els està esperant per deixar-los els seus ulls i canviar el seu cor. Surtin a trobar-lo cada dia i sentin que les seves vides estan centrades en Ell.

Fins una altra. Una abraçada.

SOBRE LA MISERICÒRDIA

En aquesta breu però valuosa carta, PPH ens presenta, a través del recorregut evangèlic de la figura de Pere, la misericòrdia del Senyor que, un cop acollida, és el punt de partida real (el punt zero) que fa possible el veritable seguiment de Jesús. La seva intuïció és que, fins que no ens sentim necessitats d'aquesta misericòrdia, i no ens obrim a ella, el nostre seguiment és encara molt ideològic, o prepotent, o fantasiós però, de fet, poc real i realista.

El punt zero (febrer del 1989)

Sinti munat jilatanaka kullakanaka
(Molt estimats germans i germanes):

Breument us voldria guiar en el recorregut de la vida de Pere, com un exemple del que sol ser el nostre camí de seguidors de Jesús. Pere és un home de poble, bo i senzill. A partir de la pesca miraculosa (Lc 5,1-11), després d'haver sentit el discurs de Jesús, veiem que surt a pescar. Confiat en la paraula de Jesús, tira les xarxes i veu que la pesca és extraordinària. S'adona que té

davant seu algú més savi que un predicador. Percep que Jesús té una manera d'estimar extraordinària: no tan sols estima sinó que també respecta; estima i comunica vida. Pere s'agenolla davant de Jesús i li demana que s'aparti d'ell, perquè és un pecador. I tot i això es lliura a la crida de Jesús.

Pere és bo, però només al llarg dels anys de seguiment de Jesús s'anirà veient que la seva bondat està emparentada amb la malícia dels homes. Amb la seva ingenuïtat bona, segueix Jesús molt de prop. S'hi està tan bé, amb Jesús! Veient les obres i les paraules de Jesús, està cada vegada més conven-

çut que el món s'arreglarà pel domini dels bons. Per això pensa, com Jaume i Andreu, a assegurar's a la dreta de Déu per jutjar al món. És tan evident, que el món hauria de ser portat i organitzat pels bons! Al costat de Jesús se sent pecador, però s'identifica amb Ell i no comprèn com els altres homes no el segueixin. L'esperit dels fariseus (= separats) va penetrant en ell i el separa una mica dels altres homes.

Més tard comença a pressentir el fracàs de Jesús. Amb tot, la seva bondat i la seva generositat se susciten al màxim: «Per tu estic disposat a anar a la presó i fins i tot a la mort!». Però aquesta bondat i aquesta generositat acaben per manifestar-se en una debilitat que es concreta en les «negacions»: l'home bo, traeix i fuig! Després ve el plor amarg, perquè Pere s'adona que ha renegat de Jesús, a qui estimava de debò. Ha estat capaç de fer el que mai hauria pensat que podia arribar a fer. Ha renegat d'allò que donava sentit a la seva vida, d'allò que pensava que li era imprescindible per viure. Pere es troba com si no tingués res sota els peus, sense fonaments.

Pere s'adona que és com tothom. Les barreres morals, que són les barreres més radicals que separen els homes entre ells, han quedat ensorrades. És aquest el punt zero en què tots els homes estem igualats. Pere ja mai més podrà jutjar els altres, perquè ningú podrà arribar tan avall com ell, traint Jesús a qui tant estimava. Just ara acaba de comprendre la crida de Jesús. S'adona que Jesús no l'ha cridat pel que és o pel que fa, sinó perquè sí, gratuïtament. I sorgeix la nova crida: «Pere, m'estimes? Porta a pasturar les meves ovelles». Déu el justifica gratuï-

tament, per això Pere respon des del fons del seu cor. Se sent del tot comú a tots els homes. Pere serà l'home fratern que ja no es distancia de ningú i per això «confirma» els seus germans, però ja no ho fa des de si mateix, ara ho fa des de l'Esperit que hi ha en el fons de tots els homes. Pere té uns ulls nous per poder alçar la mirada per sobre del pecat que embolcalla tothom i descobrir la bondat del cor humà que ve de Déu.

Per resar seguint l'itinerari de Pere, poden ajudar aquests textos: Lc 5,1-11 i Jn 1,35-51 (els primers deixebles), Mt 14,24-33 (Jesús camina sobre les aigües), Mt 16,13-28 (declaració de Pere sobre la identitat de Jesús), Mt 26,31-35 i Jn 13,36-38 (Jesús prediu les negacions de Pere), Lc 22,56-62 (les negacions) i Jn 21,15-18 (la nova crida). I, al costat de Pere, no us oblideu de demanar «crescut i intens dolor i llàgrimes pels meus pecats» [EE 55].

També en la pròpia vida de seguir de Jesús hi ha un punt zero. Potser us ha passat sovint que hem pensat que som bons simplement per les nostres pròpies forces, per nosaltres mateixos i proud, i que les nostres bones obres ens mostraven que, encara que de vegades fem coses mal fetes, en el fons som petiteses que no ens impedeixen ser bons, millors que els altres.

Davant dels rostres concrets de Jesús, que se'ns van manifestant enmig dels pobres, de vegades us deveu haver sentit partícips de la «mort d'algú» (perquè hi ha moltes maneres de matar en la vida i de deixar persones estimades amb un patiment gran); altres vegades, enmig de la lluita competitiva d'aquesta societat, no hem dubtat de seguir endavant en interès nostre al

preu que fos, o bé l'opció de ser «camí de vida» s'ha vist truncada per un pensament, una paraula, una obra o un passar de llarg. Estàvem convençuts que estimàvem la gent de debò, però en un moment determinat no ha estat d'aquesta manera.

Hi ha mirades dels pobres que, com la que Jesús adreça a Pere (Lc 22,61), ens ho diuen tot. Ens fan comprendre què és el que val la pena en la vida, o ens pregunten si els estimem més que a aquests (essent «aquests» els nostres germans, amics, companys de feina, coneguts, veïns, enemics, mentiders que assassinen la vida...). En aquestes mirades, que són moments forts en què el Senyor ens manifesta més clarament la seva crida, experimentem que la nostra entrega ja no està basada en les pròpies possibilitats, capacitats o forces, sinó en la Paraula de Jesús que ens ha cridat. Llavors, sense perdre l'entusiasme i l'entrega experimentats en la crida primera, el seguiment prossegueix amb més lucidesa i profunditat. Ja no es tenen ganes de jutjar els

altres ni de fer comparacions, perquè per dolents que «ells» puguin ser o aparèixer, segur que no han arribat tan avall com un mateix. Aquesta conversió ja no consisteix tant a multiplicar actes d'ajuda als altres, sinó més aviat a deixar-nos conduir pel Senyor en la fe, en la creu i en l'esperança.

Per a la vostra meditació, us proposo aquest exercici: Buscar el «punt zero», el moment que vam fer o vam deixar de fer el que mai hauríem pensat que podríem fer a les persones que més estimàvem. I aquí, com Pere, recorda que «hem estat perdonats» i que hem estat novament cridats a ser camí de l'Amor enmig dels més febles i petits que ens continuen cridant a compartir la seva sort. Fixem-nos que és en aquesta crida –pel nostre nom i amb gran senzillesa– on comencem a comprendre què significa ser perdonat i què significa ser cristià, perquè descobrim que, essent pecadors, el poble ens diu «germans» i ens convida a treballar pel Regne de Déu.

Fins aviat. Una abraçada.

A manera de pòrtic d'entrada en la segona setmana dels Exercicis, Ignasi proposa fer la meditació del Rei eternal, el Senyor Jesús que ens crida a estar amb Ell i a seguir-lo en el seu anunci de la Bona Nova [EE 91-100]. PPH acompanya aquesta meditació amb la carta següent, fruit de la seva experiència personal a l'Altiplà, i que recorda el projecte de Jesús i la seva invitació a anar amb Ell anunciant la proximitat de Déu enmig del poble sofrent com a Bona Nova.

La nova evangelització (gener del 1990)

Sinti munat jilatanaka kullakanaka
(Molt benvolguts germans i germanes):

Enguany, a l'Assemblea anual de religioses i religiosos celebrada a Cochabamba, el tema ha estat «Evangelització i Espiritualitat»... Aquestes xerrades i la vivència a l'Altiplà seran el marc en el qual voldria comunicar-me amb vostès.

Fa uns anys, el 1983, el camp de l'Altiplà va sofrir una gran sequera. Es van perdre les collites i un 60% del bestiar es va morir. Recordo el dia que

amb els dirigents de la zona, amb els quals ens havíem estat mobilitzant per pal·liar la catàstrofe, vam veure arribar els dos primers camions amb 300 quilos de patates cadascun. Va ser una cosa molt significativa. Per a mi era la primera comprensió del que podia ser una Bona Nova per a tot un poble. Era la primera traducció del que sempre havia desitjat testimoniar a la gent en l'evangelització. Aquell dia no vam trobar cap altre lloc on guardar aquelles patates que fer-ho al temple colonial del poble de Jesús de Machaca. Se'm va acudir pensar que per una vegada aquell temple havia esdevingut un lloc que els pagesos experimentaven que

era d'ells. Difícilment se'ns oblidarà aquell temple ple de llavors de patata, ordi i altres aliments. Les nostres celebracions actuals estan com envoltades de la Bona Nova que vam viure aquell any. Crec que experiències concretes per a *tot* un poble concret han d'estar molt presents en la nostra manera de portar a terme la Nova Evangelització. No podem donar per suposat el que és una bona notícia en la vida del poble si és que volem que l'evangelització adquireixi credibilitat. En el cas contrari, caurem en el perill tan real d'estar evangelitzant d'una manera que no diu res a ningú.

La Nova Evangelització requereix nous profetes que anunciïn al nostre poble que arribarà un dia en què els monstres de les multinacionals que espolien les seves terres seran llançats al mar i el poble ballarà fins a cansar-se; que arribarà un dia en què hi haurà terra per a tothom, que no caldrà emigrar a terra estranya deixant la família i vivint en la «il·legalitat» de les lleis injustes dels poderosos; que arribarà un dia en què els països del sud exportaran Humanitat, Festa i Natura als països del nord plens d'Artifici, Tristesa i Programació, i les seves matèries primeres seran apreciades en el seu veritable valor, i el progrés no serà el fruit del fet que uns quants visquin en l'abundància mentre les majories manquen del que els és indispensable; que arribarà un dia en què la veu dels pobles originaris dels nostres continents ressonarà i s'expressarà en mil cants de llibertat, justícia, pau i amor; que no es tindrà vergonya de proclamar «l'indi» que nia al cor de tot el poble i una nova manera de viure en harmonia amb l'univers, amb la societat i amb

l'Esperit de Déu present en les cultures donarà pas a una nova Humanitat plena de vida abundant per al poble.

La Nova Evangelització requereix que anem pel camp, els marges de les ciutats i al capdavant de la vida a anunciar que els nens naixeran per viure ben alimentats, que el treball de tothom proveirà tothom, que les Festes seran *com abans* i tota la família estarà reunida festejant, que els nens podran fer classe asseguts i en unes aules decentes, que tota la família es podrà asseure al voltant de la taula de casa per menjar plegats, que els indígenes i els pagesos que vinguin a les ciutats seran tractats dignament en les oficines, les botigues, les institucions, les esglésies... que no hi haurà llengües oficials que discriminen la gent sinó que cadascú s'expressarà en la seva pròpia llengua, etc.

Només havent comprès i viscut aquestes Bones Noves de cada dia és que podrem anunciar la Bona Nova de Jesús, i ser nosaltres mateixos Bones Noves per al poble.

L'anunci que ens va fer Jesús en persona, que Déu s'ha compromès amb nosaltres i està obrant en nosaltres, és l'anunci que tot cristià ha de fer en persona i a través de la seva vida. Aquesta és l'Evangelització. L'anunci de Jesús és definitiu. Déu no s'ha penedit. Déu obra en tots els homes, però amb predilecció en aquells als quals se'ls arrabassa la vida, els crucificats de la terra.

Aquest és el Judici de Déu sobre la Humanitat: inundar misericordiosament amb la seva Vida el cor de tots els homes. Per això, allà on hi ha menys vida, perquè els homes l'hem arrabassat i menyspreat, Déu s'hi ha abocat més. És el lloc de Déu al qual som ano-

menats, el lloc per fer de la nostra vida una Bona Nova. És Bona Nova saber el que ens està passant i el que ens passarà si ens deixem portar per Déu. L'Evangelització és revelació del que Déu fa en nosaltres i que en la mesura en què ho anem «revelant», «transparentant» als nostres ulls i davant els ulls dels altres es fa realitat. Aquesta és la proposta de Déu, misteriosament amagada en les nostres vides i que quan l'acceptem ens transforma en «testimonis».

L'Espiritualitat és aquest camí de seguiment a Jesús, a través del qual ens convertim en Bones Noves per als altres, perquè hem mostrat amb les nostres vides que Déu és a prop, al costat del poble. L'Espiritualitat en la Nova Evangelització és aquesta forma nova de presència del cristià en el món en aquells llocs en què el pecat del món ha arrabassat la vida als homes. L'espiritualitat és el seguiment de Jesús que des de Betlem fins al Calvari no va tenir vergonya de ser «un de tants». L'Espiritualitat en la Nova Evangelització és aquest canvi del cor que es produeix en els homes quan han sentit la «proximitat de Déu» i que els dona «ulls i sentits nous» per veure i imaginar-se un món segons el Regne de Déu. ¿Ens podem imaginar la reacció «dels savis i poderosos d'aquest món» si veiessin una església de Jesús en la qual els pobres i els marginats de la Terra fossin els seus principals «testimonis» i els qui tenen autoritat? Ens podem imaginar que hi haguessin nombrosos «pastors o ministres» de l'Església vivint i servint en els racons de la selva o de l'altiplà, o en els barris i barraques de les grans ciutats, o en els

campes de refugiats i exiliats? Ens podem imaginar professionals, obrers, artesans, artistes, sortits del poble, posant el seu treball al servei i la defensa del seu poble i la seva cultura? Ens podem imaginar els religiosos i les religioses vivint en les cases més pobres, curant els incurables, treballant a les pedreres, les mines, els alts forns o l'elaboració del sucre, servint com a cambrers, treballadors domèstics, mossos de càrrega, rentant roba, o acompanyant els qui viuen de la nit, o educant els qui ningú vol educar?... Ens podem imaginar una societat en la qual es defensés «l'orfe, la vídua i l'estranger»; en la qual la «delicadesa» i l'«esplendidesa» siguin inspiradores de lleis?

Aquesta va ser i és la proposta, la Bona Nova que Jesús en persona ens va venir a anunciar de part de Déu. No era només una proposta de paraules, era una proposta que es realitzava a mesura que la gent acceptava Jesús, parlava amb Jesús, creia en Jesús, en fi: seguia Jesús. Aquesta proposta és molt de Déu, per això és tan Bona Nova, per això és gràcia, do, regal als homes, primer a través de Jesús i després a través dels que el segueixen. Tot això sembla impossible, «com les coses de Déu», però omple el cor d'esperança, de nova llum i nou vigor. No és així?

Per avui acabo. Recorren la seva petita o gran història i tractin de veure quan han transparentat la realitat de la proximitat de Déu al cor dels homes, quan han estat bona nova per a les seves germanes i els seus germans. Serà una manera bonica de convertir la seva vida en un acte d'adoració.

Espero que algun dia ens ho expliquin. Fins aviat.

SOBRE LES DUES BANDERES I LES MANERES D'HUMILITAT

En el nucli de la segona setmana del procés dels Exercicis, Ignasi proposa aquesta meditació de les dues banderes [EE 136-148]. Són dues maneres de seguir el Senyor Jesús. Una d'elles acaba pervertint aquest seguiment per deixar-se enlluernar per la riquesa, el poder i l'orgull. PPH acompanya aquesta meditació amb la carta present, on ens recorda la manera de Jesús, la seva bandera, el seu estil pobre i humil. Després de l'exercici de les banderes, Ignasi presenta el dels Binaris [EE 149-157] i la consideració a meditar les tres maneres d'humilitat [EE 164-168]. Això últim, PPH també ho acompanya amb una carta en la qual posa en relleu la radicalitat efectiva i afectiva a la qual som cridats a l'encalç del Senyor Jesús.

Dues banderes. La nova evangelització: segona part (març del 1990)

Sinti munat jilatanaka kullakanaka
(Molt benvolguts germans i germanes):

En l'última carta, la reflexió sobre el poder en les nostres vides, en la nostra societat i en la nostra comunitat d'Església, com a element que s'introdueix estructuralment en les nostres relacions amb els altres, ens mostrava aquest estrany pendent en el qual és tan fàcil

deixar-se portar i que acaba amb fruits de mort.

El camí de Jesús ens mostra una perspectiva del tot diferent. Se'ns presenta com a Bona Nova que ens permet fer front a la realitat del poder que engendra mort arreu; és la perspectiva del Regne del Déu de la Vida. Jesús apareixia com l'home que tenia autoritat, que era digne de crèdit per les seves paraules i accions. Estar amb Jesús despertava en la gent el desig de tornar a *creure* en l'home, en la vida. Jesús tenia una manera d'estimar en la qual

hom se sentia respectat i acceptat tal com era.

En Jesús, la proximitat era Absoluta. Havia estat durant trenta anys aprenent a ser home, a ser proper. Per això mateix va viure en un poblet de la llunyana Galilea. No va triar les grans ciutats ni els grans savis que ensenyaven als santuaris del saber, sinó que va buscar els seus mestres enmig del poble senzill, d'aquest poble que, en el fons, l'únic que té és Déu. Maria va ser la seva primera i gran mestra. En ella no hi havia res que atemptés contra la vida; vivia tan enamorada de la vida que tots els seus gestos, paraules i obres estaven marcats per la delicadesa. En aquesta dona de poble es podia veure realitzat allò que fa: «sigueu misericordiosos com el Pare és misericordiós».

Algú pensarà que és difícil imaginar-se una dona així. Però si fan la prova de venir a viure durant uns anys enmig del poble, descobriren el que és l'estima per la vida precisament en un medi en el qual el que més abunda és la mort. Descobriren l'autèntica vida!

Recordo que fa uns anys, passejant per una finca de Santiago de Machaqa, ens vam aturar a saludar unes dones que estaven teixint una flassada a terra. Quan ja ens anàvem retirant, una dels dones va entrar a casa seva i poc després se'ns va acostar amb una ampolla de refresc i ens va dir: «Que potser els podia deixar marxar amb la gola seca?». En una finca de cases disperses, amb no més de 15 famílies i sense botigues, que se'ns oferís l'única ampolla de refresc... era difícil d'imaginar! Ja no sols és record sinó visió constant, la figura d'una mare amb el seu *wawa* de pit en qualsevol reunió

o celebració. El seu *wawa* ho és tot: la delicadesa es manifesta amb tota la seva imaginació! L'anecdolari podria ser molt llarg, i crec que ens convé posar-lo en comú, perquè així podrem arribar a comprendre quina mena d'escola va tenir Jesús. Compartint els trets d'humanitat que hem viscut amb el poble, el coneixement de Jesús se'ns farà més profund.

Jesús no era important amb aquesta importància que acompanya el poder i que exigeix llunyania del poble; qualsevol se li podia acostar, si és que Ell abans no se'ls havia acostat en veure que necessitaven una Bona Nova: nens, ancians, publicans, «males» dones, pecadors, soldats, fariseus, sacerdots i lletrats, endimoniats, malalts, leprosos... Als camins i la riba del llac, a les cases, a la sinagoga, durant el dia o la nit, a les festes o els enterraments... Semblava que Jesús no tingués res més a fer que estar amb la gent!

La seva autoritat procedia de la seva capacitat de donar vida, de fer transparent la realitat de Déu al cor de tots els homes. Aquesta era la gran Bona Nova que la presència de Jesús suscitava al cor de tots els homes. No era algú de qui només s'escolta «el que diu» o es veu «el que fa», i encara menys algú de qui «rebre ordres». Jesús era algú amb qui es dialogava. La seva paraula suscitava les millors paraules dels seus seguidors, les que surten de la profunditat del cor i que ens costen tant, les que es tradueixen en vida per als altres, les que, en pronunciar-les, ens converteixen perquè fan sorgir l'home nou que hi ha en nosaltres.

Jesús no era algú envoltat de súbdits i servidors que executessin les seves ordres. Ell es relacionava amb els

altres amb tant respecte que la seva vida es manifestava com una proposta de vida. Aquesta proposta va esclatar en esplendor de novetat el dia que, en una muntanya, la va presentar al poble. Aquelles paraules els recordaven (i ens recorden) el dia que havien compartit el que els era necessari i no el que els sobrava; el dia que havien plorat per aquella llei injusta que prenia amb els impostos els estalvis del poble; el dia que havien agraït a amics i veïns el que havien fet i compartit en el moment de dolor; el dia que van allotjar a casa seva aquell que ningú acceptava; el dia que van anar a la manifestació a reclamar el centre de salut al barri; el dia que van ser detinguts per no permetre que un guàrdia pegués una dona; el dia que van ser esplèndids amb tothom; el dia que van perdonar de veritat... El poble, a mesura que anava escoltant Jesús, en el més profund del seu cor anava dient: és veritat!

Jesús, quan ens va parlar de Déu, ens va explicar la història d'aquell pare misericordiós al qual se li van commoure les entranyes en veure el sofriment del seu fill, i que no podia dissimular el seu goig i alegria per la vida que tornava a donar-se en ell. Que lluny estava aquesta imatge tenebrosa del Déu amb dos braços: el braç de la Bondat i el braç de la Justícia! Jesús ens va dir que Déu només tenia un braç: el braç de la misericòrdia. Que la Justícia de Déu no era com la nostra que jutja, sinó que és la que ens fa justos.

Jesús ens va mostrar com n'és de feble Déu davant nostre, perquè ens necessita! I ens ho va mostrar a través de la seva vida, en totes les trobades que va tenir i en l'amor que tenia pel seu poble. Jesús va venir a oferir, no

una proposta qualsevol, sinó la que «tocava en el més profund de les seves vides»: la salvació.

Un altre dia continuarem comparant i orant. Una abraçada.

Tres maneres d'humilitat. El seguiment radical de Jesús

Sinti munat jilatanaka kullakanaka
(Molt benvolguts germans i germanes):

Conviure amb els pobres es va convertint a poc a poc en aquell tresor preciós del qual ens parla l'Evangelí, del qual «es poden treure sempre coses noves i velles». El descobriment «dels rostres concrets de Jesús» en ells és la gran Bona Nova que ens permet descobrir el més profund de la nostra vida. És com si la nostra identitat de cristians se'ns anés tornant més transparent. La presència continuada del pobre i del marginat en les nostres vides adquireix un relleu especial quan el pobre, a més, està malalt. La malaltia, al poble, no sol ser com en les nostres vides, una cosa passatgera i conjuntural, sinó que sol anar acompanyada de tal dosi de sofriment físic i moral que en molts casos supera tot el que hom pot imaginar.

Davant del problema del sofriment dels pobres, el cristià sempre ha tingut el Crucificat com a punt central de referència. No troba moltes paraules a dir. El silenci se li imposa. Només sap que ha iniciat un camí al qual se l'ha convidat a seguir. Enfront del marginat, pobre i malalt, el seguiment de Jesús adquireix la claredat que és un seguiment que acaba en la Creu. Queda com transparentat el que en algun moment s'hauria pogut oblidar: «No

hi ha amor més gran que donar la vida per l'amic». El nostre futur és ser Jesús crucificat, és ser els crucificats de la terra. Ja no es tracta només de veure en cadascun dels pobres Jesús mateix, sinó de veure-hi el nostre propi futur com el do més preciós i desitjat que Déu ens té destinat.

Una afirmació com aquesta regira el més íntim de les nostres entranyes, perquè se'ns presenta com una cosa tremendament contradictòria amb els nostres desitjos de viure, amb el germen de vida que Déu ens ha posat al cor i amb la Bona Nova de Vida expressada al llarg de tot l'Evangeli. Quantes vegades no hem donat gràcies a Déu per tot el que hem rebut!

Però el nostre futur són ells per a Crist. Costa acceptar que en ells, els crucificats, està el nostre ideal de vida; costa acceptar que en ells està el que més desitjaríem ser i tenir. I no obstant això, el seguiment de Jesús no ens l'amaga. El Crucificat atreu irresistiblement, però se'ns presenta com a tasca impossible el fet de viure al Seu costat de manera continuada. Igualment, els crucificats ens atreuen, però se'ns fa impossible viure al seu costat.

Aquests dies, trobant-me amb religiosos i religioses que treballen en el camp de la salut, m'ha semblat que hi

havia com una necessitat de manifestar més clarament la nostra identitat de cristians al servei d'aquest poble «pobre i malalt». I en algunes religioses captava fins i tot sense paraules la clau de la nostra identitat: ser allà on ningú vol estar i fer d'una manera exquisida el que ningú vol fer. Així de senzill és el seu testimoniatge cristià. Per què? Crec que simplement és perquè viuen allò de «donar gratuïtament el que s'ha rebut gratuïtament», i això només es pot fer amb els pobres i els malalts del poble, que no tenen res per donar a canvi.

Però ja no és només fer el que ningú vol fer i estar on ningú vol estar, sinó que se'ns ofereix convertir-nos en aquells a qui ningú es vol acostar, els crucificats. El nostre futur són ells per a Crist. Ens costa acceptar que si ara no estem com ells, malalts, gastats, envellits, oprimits i empobrits, és a causa de la nostra falta de fidelitat i generositat al Déu de la Vida present en el Crucificat. O, dit d'una altra manera, és pel fet que hem enterrat els talents que hem rebut, i no acabem d'acceptar que el seguiment passa per on va passar el Crucificat, per on passen els crucificats.

Acabo ja desitjant-los que ells els omplin d'aquesta llum de l'esperança en el Déu de la Vida. Una abraçada.

Entrats en la tercera setmana del procés, on som convidats a acompanyar el Senyor Jesús en la seva passió, una dels primeres contemplacions que ens proposa Ignasi és l'oració de Jesús a l'hort [EE 200-206]. En aquesta carta, PPH recrea aquesta contemplació i la contextualitza en el present: una pujada al Cerro Rico de Potosí per entrar en contacte viu amb la històrica agonia dolorosa de tants miners esclavitzats i explotats.

500 anys de la conquesta i colonització (març del 1993)

Sinti munat jilatanaka kullakanaka
(Molt benvolguts germans i germanes):

Pretenc passar una estona amb vostès per fer memòria del que va ser la reunió anual de Crimpo 92 a Potosí... Ens va semblar que el Cerro Rico de Potosí era el lloc més adequat per a la nostra trobada perquè és el símbol més significatiu del que havia anat passant al llarg d'aquests 500 anys de conquesta que commemorem. Vam considerar també que l'acte central de la trobada hauria

de ser la petició de perdó al cim del Cerro Rico. Si la commemoració dels 500 anys podia tenir algun sentit per a Crimpo, només era possible si a la base hi havia aquesta petició de perdó de la vida religiosa per haver-se desenvolupat a esquena dels pobres i dels pobles marginats culturalment.

La trobada va estar centrada al voltant dels miners. En Pedro, un sacerdot que havia treballat com a peó a la mina, ens va anar introduint en el misteri de l'entorn i ens va anar revelant el misteri de Potosí... Amb una profunda convicció, ens va fer veure que estàvem al davant d'una situació única en la Història de la Humanitat, en l'únic

lloc del món en el qual, d'una manera continuada i sense ruptura durant 500 anys fins avui, s'ha estat oferint la vida dels homes a canvi del mineral, a canvi del «producte de mercat»; no més han variat les modalitats d'aquesta explotació. Una història escruixidora.

Amb aquest testimoniatge d'en Pedro ens vam preparar per al centre de la trobada: la pujada al Cerro Rico. El nostre cor havia estat colpejat fortament. Ara es tractava de pujar a demanar perdó, de pujar per sentir el perdó. Va ser una ascensió dura, no tan sols pel sol i l'alçada, sinó perquè poques vegades a la vida he sentit que trepitjava terra «sagrat». Sentia que se'ns havia llançat a una experiència irrepètible: érem testimonis del que avui dia és més proper al que fa dos mil anys havia passat al Calvari amb el Crucificat. Ens trobàvem com a «testimonis» en un turó en el qual uns quants milions «d'homes del poble» havien estat i continuaven essent crucificats. Pensava que se n'hauria fet, de la meua vida, si hagués estat testimoni del que havia passat al Calvari i si hagués estat al costat del Crucificat. I ara em trobava essent testimoni del mateix. Em costava creure que el Cerro Rico se'm pogués convertir en un lloc de revelació de la Bona Nova de Jesús per a mi, per a Bolívia, per al Continent. Crec que em costava perquè se'm feia massa dur creure que la meua vida, que el meu pecat, tingués a veure tant amb el que al Cerro Rico continuava causant tanta mort i tants nous crucificats. «On va abundar el pecat, més encara va abundar la gràcia».

A mesura que vam anar pujant, em sembla que a poc a poc només sabíem

anar demanant que no quedés en l'oblit el que estàvem vivint, que l'acte al Cerro Rico se'ns convertís en el símbol del que és el nostre pecat i del que som capaços de fer o de deixar de fer quan no ens deixem portar per l'Esperit de Jesús i permetem que l'esperit del món ens contagii; que de veritat fòssim testimonis del Calvari del nostre poble, que no ens deixéssim seduir pel gran pendent de mentida que envolta la nostra vida, que necessita encobrir-ho tot i que intenta mostrar-nos «que no n'hi havia per tant», «que no és bo exagerar», «que en el fons és llei de la història», «que per desgràcia no hi ha altres camins». Sabíem anar demanant no acostumar-nos als discursos prometedors de temps millors provinents de polítics mig propietaris del turó o que havien dictat sentències de mort contra el poble, que no ens deixéssim arrossegar pels discursos dels nous Herodes i Pilats corruptes, que sempre saben unir-se enfront del pobre i que segueixen convençuts que «més val que un mori pel poble...».

Arribats al cim, ens vam asseure a terra formant una creu humana, vam demanar perdó i en Pedro, en nom dels miners, ens el va concedir. A la nit vam celebrar la nostra Pasqua. Un nombrós grup de nens i nenes, fills de miners, van venir a fer festa amb nosaltres. Van ballar per a nosaltres i ens van convidar a ballar. I ens vam deixar portar per ells. Va ser molt bonic deixar-se arrossegar a la festa i al ball per aquells nens d'ulls eixerits que ens parlaven d'una vida desbordant!

Bé, acabo. Disculpin aquest resum improvisat. Una abraçada.

SOBRE LA RESURRECCIÓ

En la quarta i última setmana del procés dels Exercicis, Ignasi ens convida a endinsar-nos contemplativament en el misteri de la Resurrecció del Senyor Jesús [EE 218-229]. En la seva proposta de punts per als Exercicis, en aquest moment PPH convida a fer camí amb els deixebles d'Emmaús. I ho acompanya amb aquest text en què, d'una manera molt viva i experiencial, reflecteix el sentit del valor de la festa i la celebració en la vida de les masses populars i empobrides.

Els deixebles d'Emmaús (agost del 1987)

Sinti munat jilatanaka kullakanaka
(Molt benvolguts germans i germanes):

Aquests primers dies d'agost m'he sentit amarat d'humanitat, i és que m'ha tocat participar en les festes de Jesús de Machaqa. Cada any, en aquests mesos d'hivern en què el treball és més intens, les festes en les comunitats i els pobles sorprenen amb la seva vitalitat plena de música i de color. Una vitalitat que de vegades se'ns presenta com si atemptés contra la serietat del nostre treball en els diversos projectes. Moltes vegades ens sentim desconcertats

davant el rostre que el poble ens manifesta en les seves celebracions. Fem esforços per comprendre la festa del poble, però sentim que en el fons se'ns escapa. Ens sentim atrets per ella, però la nostra «serietat» no ens ho permet. La festa se'ns presenta tan desbordant que ens planteja milers de preguntes sobre tot allò que duem a terme enmig de tanta pobresa i tanta manca de mitjans. Així, entre el treball amb els pobres i la festa, se'ns replanteja la pregunta radical sobre la nostra presència enmig del poble, com a seguidors de Jesús.

En la profunditat del cor ressona l'afirmació de Sant Pau als Corintis: «Mentre els jueus ens demanen senyals

i els grecs busquen saviesa, nosaltres prediquem a un Crist crucificat, la qual cosa, si bé és escàndol per als jueus i neciesa per als gentils, per als cridats és força de Déu i saviesa de Déu».

Sentim que una part del poble ens demana «senyals» (ritus, celebracions, sacraments, processons, construccions, aliments, donacions...), i alguns polítics i autoritats ens demanen «saviesa» (ideologies, projectes pensats i calculats, programes detallats, reunions «serioses», informes...). I tot això ens fa preguntar: què té a veure amb el seguiment de Jesús al mig dels crucificats de la terra? Compartir la sort dels crucificats de la terra «escandalitza» els uns, que no arriben a comprendre que l'únic senyal que els podem donar és el de deixar-nos amarar de la vida que sorgeix de les entranyes del poble que sofreix. A uns altres, que al llarg de la seva existència han arraconat l'amor i la justícia a les esferes individuals de la vida, i que viuen absorbits pels seus «seriosos» coneixements, això els fa brollar un «somriure comprensiu».

Aquests dies de festa se'ns fa més palès que seguir Jesús en la construcció del Regne enmig dels crucificats de la terra només és possible quan la festa ha niat al cor. El cor del poble, a imatge i semblança del Cor de Déu, és un cor de Festa, de Vida, de Resurrecció. Així comencem a comprendre el perquè la Festa ens causa una atracció tan irresistible. Intuïm que com «a la casa de Déu», en el seu cor, no hi ha cap altre lloc. La Festa ens atreu perquè ens havíem allunyat i hem tornat, estàvem morts i hem ressuscitat. La Festa, l'avançament de la nostra veritable Pasqua, és la manifestació de la Gratuïtat que es vessa sobre nosaltres

«sobrebundantment». I la Gratuïtat, certament, «escandalitza» els uns i és considerada una «neciesa» pels altres.

Participar en les festes del poble, no ho podem negar, ens escandalitza. Les «aparences» de la festa, amb les seves despeses increïbles, amb els seus excessos d'alcohol, amb la seva vitalitat en el ball, amb els sincretismes dels seus ritus, no ens permeten veure en la seva profunditat les manifestacions de devoció que s'expressen en les seves oracions, en les seves espelmetes, en les seves llàgrimes tan expressives del sofriment que els envolta, en els seus trontolls portant el tabernacle del sant, i que adquireixen la senzillesa de l'*Abba* pronunciat per Jesús. No podem negar que ens escandalitza, aquesta manera de sentir Déu tan a prop.

Deixar-nos amarar d'humanitat al bell mig de la festa del poble ens fa l'efecte de «perdre el temps», de «neciesa». Hem après moltes coses, però potser hem oblidat la capacitat que els homes tenim de transformar el do de la vida en mort, la bondat en mal, l'alegria en desenfrenament, l'amor en egoisme. I que en la festa se'ns recordi la Gratuïtat, el do de la Vida, no ho suportem. Sentim que la nostra ascètica i el nostre fariseisme, que el nostre voluntarisme i racionalisme, se'ns esfondren davant de tant de malbaratament de vida. No suportem que la vida ens fugi de les mans i trenqui el nostre «esforç» i el nostre «sentit comú», les nostres «normes i lleis», tan plenes de mediocritat i d'avorriment. En el fons no suportem que existeixi un perdó que llança a l'oblit més absolut el pecat i el mal, que permeti al pecador començar de nou, i sobretot que sigui per a tothom igual i que se'ns ofereixi

«sempre». No suportem ser igualats en el pecat, ens creiem bons, per no dir més bons que els altres, en aquest cas, més bons que els que viuen la Festa.

Crist i els crucificats de la Terra són la saviesa de Déu que ens obre els ulls a la realitat: la història és plena de projectes latents en els pobres i en els quals se'ns demana que participem amb compromís perquè els homes visquin. Les deficiències d'aquests projectes estan banyades per la gratuïtat

atorgada pel Senyor de la història. L'anhel de Festa manifestat pel poble ens assenyala que, a Déu, la història no se li ha escapat de les mans. Crist i els crucificats de la Terra són la força de Déu que manté viva en nosaltres l'Esperança de veure'ns lliures de tota esclavitud. La Festa del poble és un senyal que un dia tots els homes podran beure, ballar, estimar, ser lliures, participar de la veritat, gaudir de la justícia i viure en pau per sempre. Una abraçada.

«Ajudar» és el verb amb què Ignasi de Loiola expressà modestament el seu gran desig de fer el bé als altres. Sota aquest lema de servei i senzillesa, Cristianisme i Justícia i la seva Escola Ignasiana d'Espiritualitat (EIDES) ofereixen aquesta sèrie de materials ignasians.

Quaderns EIDES

Darrers títols

89-90. *Discerniment comunitari apostòlic*. J. M. Rambla, J. M. Lozano (eds.)

91. *La plenitud del temps*. J. M. Lozano

92. *Pregàries a boca de canó*. L. Espinal

93. *Viure en l'esperit*. F. Manresa

94. *Jo sol, què puc ser?* C. Marcet

95. *Un de tants*. J. M. Rambla

96. *Cartes des de l'Altiplà*. J. M. Fernández de Henestrosa (PPH)

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns EIDES. Si desitgeu rebre'ls, demaneu-los a:

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona

93 317 23 38, info@fespinal.com

www.cristianismeijusticia.net

També podeu descarregar-los a:

www.cristianismeijusticia.net/eides

